

DOI 10.36074/logos-15.11.2024.006

МЕЖІ КОМПЕТЕНЦІЇ ЕКСПЕРТА ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ СУДОВО-БУХГАЛТЕРСЬКОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

Гавриленко Наталія Вікторівна¹

1. канд. екон. наук, доцент,
доцент кафедри економіки, обліку та підприємництва
Національний університет кораблебудування імення адмірала Макарова, УКРАЇНА
ORCID ID: 0000-0002-2043-3917

Необхідність у судово-бухгалтерській експертизі виникає при розслідуванні та судовому розгляді справ, коли виникає потреба проаналізувати дані про фінансово-господарські операції, відображені у бухгалтерському обліку. У процесі розслідування злочинів, наприклад у сфері економічної діяльності, слідчому чи суду необхідно перевірити чимало фінансово-господарських операцій та різних економічних показників, які містяться у бухгалтерських документах. І, як наслідок, під час встановлення обставин скоєння злочинів цієї категорії справ виникає у проведенні складних розрахунків, що, безсумнівно, вимагає глибоких економічних знань.

Судово-бухгалтерська експертиза - це насамперед експертне дослідження первинних облікових документів бухгалтерського обліку, реєстрів та звітності, що містять фактичні дані, необхідні для дослідження з поставлених питань та складання висновку. У процесі проведення бухгалтерської експертизи експерт проводить дослідження речових доказів щодо поставлених перед ним питань слідчим, дізнавачем або судом. Питання, що виносяться на бухгалтерську експертизу, зазвичай пов'язані:

- з правильністю документального оформлення господарських операцій;
- з відповідністю відображення в бухгалтерських документах господарських операцій вимогам законодавства про бухгалтерський облік;
- з документальною обґрунтованістю господарських операцій і т.д.

Прикладними питаннями судової бухгалтерської експертизи, наприклад, можуть бути:

а) Яку кількість і на яку суму прийнято до обліку товар ТОВ «.....» від ТОВ «.....» за період з 01.01.2024 до 30.06.2024?

SEZIONE 3.

FINANZA E BANCHE; FISCALITÀ, CONTABILITÀ E REVISIONE CONTABILE

б) Чи відповідають дані щодо вартості переданого товару ТОВ «...» та прийнятого до обліку ТОВ «.....» даним акту звірки взаємних розрахунків підприємств?

в) Чи використовувалися при складанні бухгалтерського балансу на 31 березня 2024 р. ТОВ «...» з підсумковими показниками активу та пасиву балансу на початок звітного року - 82 956 тис. грн. та з підсумковими показниками активу та пасиву балансу на кінець звітного періоду - 84 340 тис. грн., оборотно-сальдові відомості за рахунками 63 та 36 за 1 квартал 2024 р. ТОВ «...»?

г) Чи відповідають подані документи вимогам нормативних документів України, які регламентують порядок ведення бухгалтерських документів?

д) Яка кількість застрахованих ТМЦ, кому належить та на яку суму за бухгалтерськими документами, поданими ТОВ «.....», знаходилося на складі на момент пожежі?

ж) Чи правильно склалися бухгалтерські проводки та інші бухгалтерські записи?

з) Чи є у представлених на дослідження бухгалтерських облікових документах та бухгалтерських регістрах достатнє підтвердження даних про найменування, кількості та суми ТМЦ, які перебували на складі на дату події?

і) На підставі яких документів у ТОВ «С» здійснювалися нарахування та виплати заробітної плати, у тому числі премій, допомоги з тимчасової непрацездатності, оплати відпусток, матеріальної допомоги?

к) Чи є заборгованість із заробітної плати ТОВ «С» перед Петровим П.П. за весь період його роботи у ТОВ «С» на момент звільнення?

Вбачається, що при провадженні судової бухгалтерської експертизи повинні використовуватися спеціальні знання, що складаються з знань бухгалтерського обліку та суміжних із ним правових норм. Володіння експертом певним обсягом спеціальних знань у галузі бухгалтерського обліку, ступінь володіння теорією та методами експертизи та становить, у свою чергу, компетенцію експерта судової бухгалтерської експертизи.

Компетенція - це певне коло прав та обов'язків. Компетенції встановлюють нормативні правові акти організацій, органів, посадових осіб. Відповідно до ст. 69 КПК України експерт при проведенні експертизи має право:

- ознайомлюватися з матеріалами справи, що належать до предмета експертизи;

- клопотати про надання йому додаткових матеріалів, якщо наявні матеріали недостатні для надання висновку, або залучення до проведення експертизи інших експертів;

SEZIONE 3.

FINANZA E BANCHE; FISCALITÀ, CONTABILITÀ E REVISIONE CONTABILE

- брати участь із дозволу слідчого при допитах та інших слідчих діях та ставити допитуваним питання, що стосуються предмета експертизи; -
- давати висновки в межах своєї компетенції, у тому числі з питань, що мають відношення до предмета експертного дослідження, хоч і не зазначеного у постанові про призначення експертизи;
- оскаржити в установленому законом порядку дії та рішення слідчого, прокурора, суду, що обмежують його права; відмовитися від надання висновку з питань, що виходять за межі його спеціальних знань, якщо подані матеріали недостатні для надання висновку.

Закон України «Про судову експертизу»^[1] зобов'язує експерта: провести доручену йому керівником відповідної державної судово-експертної установи судову експертизу; провести повне дослідження поданих йому об'єктів та матеріалів справи, дати обґрунтований та об'єктивний висновок з поставлених перед ним питань; скласти мотивоване письмове повідомлення про неможливість дати висновок та направити це повідомлення до органу або особи, яка призначила експертизу, якщо: поставлені питання виходять за межі спеціальних знань експерта, об'єкти досліджень та матеріали справи непридатні або недостатні для проведення досліджень та надання висновку та експерту відмовлено в їх доповненні, сучасний рівень розвитку науки не дозволяє відповісти на поставлені питання; не розголошувати відомості, що стали йому відомими у зв'язку з провадженням судової експертизи, у тому числі відомості, які можуть обмежити конституційні права громадян, а також відомості, що становлять державну, комерційну або іншу таємницю, що охороняється законом; забезпечити збереження представлених об'єктів дослідження та матеріалів справи.

Хоча під час проведення бухгалтерської експертизи бухгалтер-експерт зачіпає різні економічні сторони діяльності підприємства, деякі питання лежать поза сферою його компетенції. Так, у ході бухгалтерської експертизи може бути зазначено на невідповідність будь-яких дій законодавству, проте питання про винність чи невинність вирішує лише суд. Відповідність дій менеджера законодавству з питань, що не потребують спеціальних бухгалтерських знань, визначається без призначення бухгалтерської експертизи. Якщо експерт отримує питання, що виходять за межі його спеціальних знань, або для яких сучасний рівень науки не пропонує відповідей, або неповні чи недостатні матеріали для бухгалтерської експертизи, то він складе та надішле замовнику експертизи мотивоване повідомлення про неможливість видати експертний висновок. Важливо зазначити, що згідно з КПК експерт-бухгалтер не має права без відома слідчого спілкуватися з учасниками кримінального процесу на теми, пов'язані

SEZIONE 3.

FINANZA E BANCHE; FISCALITÀ, CONTABILITÀ E REVISIONE CONTABILE

з проведенням експертизи, та самостійно збирати матеріали для бухгалтерської експертизи. Якщо йому потрібно поговорити з тими, хто проходить у справі, він звертається до слідчого, який і організовує допит на користь бухгалтерської експертизи.

Економічна експертиза вивчає переважно документацію, тобто в даному випадку один і той самий об'єкт має бути досліджено різними експертами. Ця ситуація має два рішення. Можна призначити послідовне проведення бухгалтерської, фінансово-економічної, інженерно-економічної експертизи. Це займе, мабуть, більше часу, але дозволить порівняти результати експертиз, порівняти різні погляди. Якщо експерти різних спеціальностей працюватимуть незалежно, але одночасно, це може створити незручності через необхідність вивчення тих самих джерел економічної інформації. Другий шлях – призначити комплексну експертизу, склавши комісію з економічної експертизи із фахівців різного профілю. Подібна комісія з економічної експертизи зможе ефективно вирішити загальні, інтеграційні завдання, наприклад, провести економічний аналіз балансу.

У ході бухгалтерської експертизи, як і будь-якої іншої, експерт відповідає на конкретні, поставлені йому питання. Експерт-бухгалтер не має права займатися питаннями поза його компетенцією.

Таким чином, компетенцію експерта СБЕ визначає як коло повноважень, наданих експерту-бухгалтеру законодавством про судову експертизу. На думку автора, компетенція експерта СБЕ (від латів. *competo* – відповідати, бути придатним) може розглядатися не в одному, а в двох аспектах. По-перше, – це коло повноважень, права та обов'язки експерта СБЕ, які визначені процесуальними кодексами. По-друге, це комплекс знань у галузі теорії, методики та практики судово-бухгалтерської експертизи.

Оцінка експертом СБЕ досліджуваних фактів має бути об'єктивною, експерт не повинен мати упередженої думки, переконання, не заснованого на документальних даних. Експерт має бути кваліфікованим, об'єктивним та незацікавленим у результаті справи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ :

- [1] Про судову експертизу : Закон України від 25.02.1994 № 4038-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12>.
- [2] Порядок ведення державного Реєстру атестованих судових експертів : Наказ Міністерства юстиції України від 29.03.2012 № 492/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0484-12#Text>.
- [3] Науково-методичні рекомендації з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень : Наказ Міністерства юстиції України 08.10.1998 № 53/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98>.

- [4] Інструкція про особливості здійснення судово-експертної діяльності атестованими судовими експертами, що не працюють у державних спеціалізованих експертних установах : Наказ Міністерства юстиції України від 12.12.2011 № 3505/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1431-11#Text>
- [5] Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень : Наказ Міністерства юстиції України від 08.10.1998 № 53/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98>
- [6] Mulyk Ya. Economic expertise in Ukraine: theoretical and practical aspects. *East European Scientific Journal*. 2020. № 3(55). P. 27–38.
- [7] Васильчук Н. О. Експертна оцінка як інструмент визначення спільних проблем регіонів *Економіка та право*. 2016. № 3 (45). С. 17-23. DOI: <https://doi.org/10.15407/econlaw.2016.03.017>
- [8] БАБИЧ, П., & ALEKSIEJEVA, H. (2022). Особливості навчання осіб з вадами слуху в інклюзивному освітньому середовищі професійно-технічних закладів освіти. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка*. Серія: педагогіка, 1(1), 47–55. <https://doi.org/10.25128/2415-3605.22.1.6>
- [9] Алексєєва Г.М., Кравченко Н. В., Антоненко О. В., Горбатюк Л. В. Використання ігрових технологій в процесі професійної підготовки студентів педагогічних закладів вищої освіти євроінтеграції. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського*. Випуск 6(119). Серія : Педагогіка. Одеса : ПНПУ імені К. Д. Ушинського, 2017. С.7-14.
- [10] Алексєєва Г.М., Антоненко О.В., Жадан К.О., Лифенко М.В. Досвід використання засобів електронного навчання у інклюзивному освітньому ВНЗ: [Електронний ресурс]. *Фізико-математична освіта : науковий журнал*. Вип. 4 (14) / Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка, Фізико-математичний факультет редкол.: О.В. Семеніхіна (гол.ред.) [та ін.]. – Суми : [СумДПУ ім. А.С.Макаренка], 2018. №4(18). С.17-25. DOI <https://doi.org/10.31110/2413-1571-2018-018-4-003>.
- [11] Nestorenko, T., Ostenda, A. (2019). Public Internal Audit: International Scope. *Journal of Modern Economic Research*, 1(4), 33-43. URL: <https://cutt.ly/UQEg89m>.
- [12] Bazył, L.; Nestorenko, T.; Orlov, V.; Ostenda, A. (2024). Entrepreneurial Education from the Perspectives of Self-Determination and Self-Development for Future Engineers. *Zeszyty Naukowe WST*, 18, 85-102. <https://doi.org/10.54264/0090>
- [13] Ажажа, М.А., Пеліова, Я., & Несторенко, Т.П. (2023). *Управління релокованими університетами в умовах підвищеної невизначеності*. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету*. Серія: Педагогічні науки, (2), 27-40. <https://doi.org/10.31494/2412-9208-2023-1-2-27-40>
- [14] Кравченко Н., Алексєєва Г., Горбатюк Л., Хоменко С. Організація виховної роботи закладу освіти під час карантину засобами інформаційно-комп'ютерних технологій. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету*. Серія : Педагогічні науки : зб. наук. пр. Вип. 1. Бердянськ : БДПУ, 2022. С. 177-188. <https://doi.org/10.31494/2412-9208-2022-1-1-177-188>.
- [15] . Гавриленко Н. В., Грищенко О. В., Козіцька Н. О. Оцінка результативності управлінського обліку, аналізу та контролю витрат. *Accounting, analysis and audit activities of the enterprises: problems, trends, prospects*. 2016. С. 18–27.
- [16] Гавриленко Н. В., Грищенко О. В., Козіцька Н. О. Основні проблеми функціонування системи збалансованих показників у стратегічному контролінгу. *Економіка. Фінанси. Право*. Київ : ТОВ «Міжнародний бізнес центр», 2020. № 5. С. 13–20. URL: <http://eir.nuos.edu.ua/xmlui/handle/123456789/4691>.

SEZIONE 3.

FINANZA E BANCHE; FISCALITÀ, CONTABILITÀ E REVISIONE CONTABILE

- [17] Гавриленко Н. В. & Грищенко О. В. (2016) Податкові витрати та контроль їх стану в системі обліковоподаткового інформаційного простору. Глобальні та національні проблеми економіки, 2016. Вип. 14. 7 с. Вилучено з: <http://eir.nuos.edu.ua/xmlui/handle/123456789/6297>.
- [18] Kozitska N. Management accounting and internal economic of Production processes. Cambridge journal of education and science. 2015. Vol. 2, no. 14. P. 321–329. URL: <http://eir.nuos.edu.ua/xmlui/handle/123456789/5772>.
- [19] Гавриленко, Н. Бухгалтерські критерії ідентифікації = Accounting criteria for identifying / Н. Гавриленко, Н. Козицкая, Е. Грищенко // The VIII International Academic Congress "Development of Countries in Asia, Africa and Europe: Past, Present and Future" (Republic of Korea, Seoul, 3–5 November 2015). – Seoul, South Korea: Seoul National University Press, 2015. – P. 80–87. URL: <https://eir.nuos.edu.ua/handle/123456789/6360/>
- [20] Гавриленко, Н. (2024). Обґрунтування методичного підходу до проведення судово-бухгалтерської експертизи наслідків господарських договорів. Grail of Science, (41), 37–44. Цифровізація науки та сучасні тренди її розвитку . <https://doi.org/10.36074/grail-of-science.05.07.2024.004>.
- [21] Токарєва, А., & Гавриленко, Н. (2024). Шляхи підвищення якості судово-бухгалтерської експертизи фінансових результатів. *Матеріали конференцій МНЛ*, (27 вересня 2024 р., м. Полтава), 40-42.
- [22] Yuzyk M., Yuzyk O. (2022). MARKETING RESEARCH OF THE IKEA BRAND IN POLAND. Scientific journal HERALD of Khmelnytskyi National University Economic sciences. В.1.С. 256 - 261 DOI: 10.31891/2307-5740-2022 Видавець Khmelnytskyi. DOI:10.31891/2307-5740-2022-302-1-43 ISSN 2307-5740. URL: <http://journals.khnu.km.ua/vestnik/?p=11572>
- [23] Юзик, О. П. (2020). Мотивація вибору професії як важливий чинник розвитку та становлення вчителя інформатики. *Нова педагогічна думка*,1 (101), 102–106. URL: <http://npd.roippo.org.ua/index.php/NPD/issue/view/3/5>.